

ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนา อุตสาหกรรมไทย

ผมขอขอบพระคุณสมาคมอุตสาหกรรมไทย
ที่อนุญาตให้ผมเลือกหัวข้อบรรยายพิเศษนี้เอาเอง
เพียงขอให้เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรม

การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นส่วนสำคัญส่วน
หนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
มองจากทัศนะส่วนรวมของชาติ การพัฒนาใด ๆ ย่อม
ต้องให้เป็นไปโดยมีสมรรถภาพประการหนึ่ง และต้อง
เป็นไปโดยชอบธรรมหรือยุติธรรมอีกประการหนึ่ง

คำบรรยายพิเศษในการอบรมวิชาการอำนวยการอุตสาหกรรม ของสมาคมอุตสาหกรรม
ไทย ณ อาคารศูนย์การค้าอเมริกัน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๑

ฉะนั้นผมจะขอหยิบยกเอาสมรรถภาพและความยุติธรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรมมาเสนอต่อท่านทั้งหลายเป็นข้อคิดในชั่วโมงนี้ แต่ในขั้นต้นผมเห็นควรจะลำดับความคิดให้แจ่มแจ้งพอสมควรว่า ทำไมเราจึงคิดอ่านพัฒนาอุตสาหกรรมไทย

เหตุผลในการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย

คนไทยเรามีความชำนาญและถนัดในการเป็นขุนนางและการผลิตทางเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมบางคนก็ว่าจำเป็นสำหรับในภาวะสงครามคือ นอกจากจะต้องสามารถผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์เสบียงอาหารสำหรับการศึกแล้ว ยังต้องผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคให้ได้ในยามที่ซื้อหามาจากประเทศอื่นไม่ได้ด้วย ข้ออ้างข้อนี้ผมคิดว่าเป็นเหตุผลที่อ่อน เพราะแผ่นดินไทยเมื่อมีศึกแล้วก็มีสุข และเมื่อสงบแล้วก็มีศึก มีศึกสัก ๓-๔ ปีแล้วก็มี สงบอยู่ ๒๐-๓๐ ปีหรือมากกว่านั้น จะเสียสละความสุขยามสงบเพื่อให้เดือดร้อนน้อยหน่อยในยามศึกนั้นไม่ชอบด้วยเหตุผล หนึ่งการเตรียมเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับยามฉุกเฉินนั้นมีใช้จะมีวิธีแต่ทำการผลิตเองอย่างเดียว วิธีอำนวยความสะดวกปัจจัยสำคัญซึ่งง่ายกว่าและสิ้นเปลืองน้อยกว่าก็ยังมี ซึ่งได้ทราบที่ท่านทั้งหลายจะได้ทำการสัมมนากันในหัวข้อ “การขนย้ายและเก็บรักษาสินค้าและวัสดุ” ในวันพุธ พุธหัส และศุกร์นี้

บางคนว่าถ้าเราไม่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว เราจะไม่มีอิสรภาพหรือเอกราชทางเศรษฐกิจ เราจะต้องใช้เงินตราต่างประเทศซื้อสินค้ามาสิ้นเปลือง และดุลการค้ากับต่างประเทศของเราจะต้องขาดอยู่ตลอดไป ฉะนั้นควรพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทุนเงินตราต่างประเทศ และบางคนถึงกับกล่าวว่าควรพยายามตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อส่งสินค้าไปขาย

ต่างประเทศด้วย

ข้ออ้างข้อนี้สำคัญอยู่ที่อุปาทานที่ว่า เราจะต้องไม่ซื้อของจากใคร แต่ถ้าจะขายเขาละก็เอา โดยไม่คำนึงว่าถ้าสินค้าที่ผู้อื่นผลิตนั้นดีกว่า ถูกกว่าที่เราจะทำได้เองแล้ว เราซื้อเขามาเราจะสามารถอยู่ดีกินดีก้าวหน้ามีความสุขความเจริญเพิ่มขึ้น ข้อเสียอีกข้อหนึ่งก็คือถ้าประชาชนชาวไทยต้องแบ่งกำลังมาส่วนหนึ่งเพื่อผลิตสิ่งที่ตนทำไม่ถนัด กำลังที่เหลืออยู่นั้นจะไปทำสิ่งที่เราถนัดก็ทำได้น้อยลง ทำให้รายได้ส่วนรวมเสื่อมถอยลงกว่าที่ควรจะเป็น

บางคนอ้างว่าชาติต่าง ๆ ในโลกนี้จะร่ำรวยได้ต้องมีอุตสาหกรรมชาติที่ผลิตทางเกษตรเป็นชาติที่ยากจน ผมเห็นว่าข้อนี้จริงบ้างไม่จริงบ้าง ส่วนที่ไม่จริงก็คือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เดนมาร์ก เป็นชาติที่ประกอบ การเกษตรเป็นพื้น แต่ยังเป็นประเทศที่ร่ำรวยกว่าประเทศอุตสาหกรรม หลายประเทศ ข้อที่ผมคิดว่ามีส่วนจริงสำหรับประเทศไทยในปัจจุบันนั้นก็คือเหตุผลที่ว่า ไทยเราจะเพิ่มรายได้ของประชากรได้ในอนาคตก็ต้องอาศัยอุตสาหกรรมเข้าช่วย

ทุกวันนี้ประชากรของไทยเพิ่มขึ้นโดยรวดเร็ว และตราบไต่ที่รัฐบาลยังไม่ถือเป็นนโยบายของชาติที่จะอำนวยความสะดวกให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ในด้านการคุมกำเนิดและวางแผนครอบครัวแล้ว จำนวนคนในเมืองไทยจะเพิ่มขึ้นมากอยู่เรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันที่ดินสำหรับทำมาหากินทางเกษตรก็คงที่ไม่ได้สัดส่วนกันกับจำนวนคน ชาวนาสองคนผิวเมียมีลูกสัก ๖ คน มีหลานสัก ๓๐ คน พอตกถึงรุ่นลูกคงจะยากแล้วที่จะทำมาหากินด้วยที่นาที่ไรของตนเอง พอถึงรุ่นหลานไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร นอกจากจะผลัดกันพวกหนึ่งให้ออกไปพ้นเสียจากที่นาเข้าไปหางานทำในเมือง บางคนก็คงจะสามารถ

เข้ารับราชการ ทำการค้า ซื้สามล้อ รับใช้ แต่ถ้าเราสามารถตั้งโรงงานผลิตทางด้านอุตสาหกรรมได้มากขึ้น ก็จะเป็นช่องทางให้คนไทยมีโอกาสหาเลี้ยงชีพได้มากขึ้น มีรายได้มากขึ้น และมีผลผลิตของประชาชาติเพิ่มขึ้น

สรุปความตามข้อเสนอของผมในชั้นนี้ว่า ประเทศไทยควรจะพยายามพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยเหตุผลที่จะช่วยให้ประชากรมีรายได้สูงขึ้น มีทางประกอบสัมมาอาชีพมากขึ้น และควรจะมีรู้จักเลือกพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทที่เรามีความถนัดทำได้ดี ไม่ใช่ยกเอาการป้องกันประเทศหรือเอกราชทางเศรษฐกิจมาเป็นเหตุผลให้สนับสนุนอุตสาหกรรมทุกประเภทตะไปหมดไม่ลืมหูลืมตา

อะไรที่เป็นหลักเกณฑ์ให้เราเลือกได้ว่า อุตสาหกรรมประเภทใดเราทำได้โดยถนัดและทำได้ดี หลักเกณฑ์นั้นตามความเห็นของผมคือสิ่งใดที่เราผลิตแล้วขายได้คล่อง ต้นทุนถูก สิ่งนั้นแหละเรียกว่าเราทำถนัดจริง

อุตสาหกรรมที่เรามีอยู่ดั้งเดิมเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวข้องกับ การเกษตร เช่น โรงสีข้าวและโรงเลื่อยไม้ อุตสาหกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นได้เองในเมืองไทย เพราะธรรมชาติอำนวยโดยมีวัตถุดิบอยู่คาบประตู แต่ทุกวันนี้เครื่องสีข้าวของเราไม่สู้ทันสมัยเสียแล้ว ทำให้สิ้นเปลืองมากและคุณภาพที่สีได้ต่ำ ประโยชน์ทางธรรมชาติแต่ดั้งเดิมนั้นด้อยลงไปเสียมากแล้วเมื่อเทียบกับที่เขาทำกันในประเทศยุโรปหรืออเมริกา ส่วนโรงเลื่อยนั้นเล่าคงยังถนัดทางเทคนิคอยู่ แต่เปลี่ยนความถนัดมาหากินอยู่กับไม้ผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นเรื่องของระบบการป่าไม้และการปกครองของเรา

อย่างไรก็ตาม เราควรมีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับอุตสาหกรรม

กรรมที่ใช้วัตถุดิบทางเกษตรภายในประเทศ อุตสาหกรรมประเภทนี้เราเรียกว่า ธุรกิจการเกษตรหรืออุตสาหกรรมเกษตร ที่ว่าสนใจพิเศษก็เพราะอุตสาหกรรมเช่นนี้สนับสนุนการเกษตร ทำให้ชาวไร่ชาวนาสามารถแก้ปัญหาเรื่องตลาดไปได้อย่างน้อยก็บางส่วน เช่น ชาวไร่ปอได้ฟุ้งโรงงานกระสอบ ชาวไร่อ้อยได้ฟุ้งโรงงานน้ำตาล ชาวไร่ยาสูบได้ฟุ้งโรงงานยาสูบ ชาวไร่ฝ้ายได้ฟุ้งโรงงานปั่นด้าย ชาวไร่ถั่วไร่ปาล์มได้ฟุ้งโรงงานสกัดน้ำมันพืช เป็นต้น และจะเป็นการดีมิใช่น้อยถ้าชาวไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่างได้ขายสินค้าของตนเป็นหลักเป็นฐานแก่นักอุตสาหกรรมไทยที่จะเลี้ยงสุกรเลี้ยงไก่ในเมืองไทยเป็นงานใหญ่ แต่ประการหลังนี้จะทำได้สำเร็จจริง ๆ ก็ต้องให้ราชอาณาจักรไทยเป็นแผ่นดินอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ใดจะแบ่งแยกเสียมิได้ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจริง ๆ

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ธุรกิจอุตสาหกรรมการเกษตรนี้เป็นที่น่าสนใจเป็นพิเศษ แต่ความสนใจดังกล่าวมิใช่จะปราศจากเงื่อนไข เพราะหลักเกณฑ์อุตสาหกรรมที่เหมาะสมนั้นได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า จะต้องเป็นสิ่งที่เราผลิตได้ดี ขายได้คล่อง ต้นทุนถูก แต่ถ้าเผชิญอุตสาหกรรมที่เราสนใจนี้มีโรงงานที่ผลิตไม่ถนัดนัก คุณภาพผลิตภัณฑ์พอ ต้นทุนสูงเกินควร เราควรจะปฏิบัติการณ์อย่างไร ผมคิดว่ารัฐบาลควรพยายามสนับสนุนให้แก่เขาข้อบกพร่องเหล่านี้ภายในระยะเวลาจำกัด เมื่อพ้นระยะเวลานั้นไปแล้ว ต้องใจแข็ง ปล่อยให้แข่งขันกับใคร ๆ เขาทั่วโลก ถ้าแข่งขันไม่ได้ก็น่าจะปล่อยให้ไปตามยถากรรม

สมรรถภาพ

คุณสมบัติของโรงงานอุตสาหกรรม ที่ผลิตสินค้าได้มีคุณภาพดี ต้นทุนต่ำ ขายคล่องนั้น ขอเรียกโดยย่อว่า “สมรรถภาพ”

สมรรถภาพของโรงงานก็เหมือนกับสติปัญญาของมนุษย์ คือ อาจจะมีได้โดยกำเนิดหรือโดยธรรมชาติประการหนึ่ง หรืออาจจะเจริญเติบโตขึ้นได้ด้วยการสนับสนุนส่งเสริม ช่วยขจัดอุปสรรคนานาประการ ในการพัฒนาอีกประการหนึ่ง

การที่จะเลือกว่าไทยเราถนัดทำการอุตสาหกรรมประเภทใด นั้น วิธีที่ดีที่สุดคือปล่อยให้เอกชนผู้ลงทุนเขาเลือกเอาเอง เพราะถ้าเขาเลือกไม่ได้ดีแล้ว เขาถูกลงโทษอยู่ในตัวด้วยการขาดทุน ฉะนั้นผมจึงไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะวางแผนสนับสนุนอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ได้รอบคอบพอ ควรปล่อยให้มีความเสรีภาพมีการแข่งขันโดยยุติธรรม และสนับสนุนให้เอกชนดำเนินการได้ โดยให้เจ้าหน้าที่เข้ากีดขวางน้อยที่สุด เท่าที่จำเป็นสำหรับสุขภาพอนามัยและประโยชน์อื่นของสังคม ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมไม่ควรทำตัวเป็นไนด์คลับ หรือป่อนการพนัน หรือโรงโสเภณี ซึ่งจะต้องมีนักเลงโตคอยเป็นพี่เลี้ยงคุ้มกัน โดยเสนอตำแหน่ง กรรมการ ประธานกรรมการ และหุ้นลมให้แก่วุฒิชัยที่มีอำนาจในทางการปกครอง รัฐบาลควรช่วยแก้อุปสรรคเหล่านี้ให้เอกชนเพื่อส่งเสริมเสรีภาพในการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรม ยิ่งถ้ารัฐบาลจะตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นเพื่อชักนำเอกชนให้ทำตามแล้ว ยิ่งไม่ได้เรื่อง เพราะรัฐบาลถนัดดำเนินการรัฐวิสาหกิจไปในทำนองที่จะเป็นตัวอย่างชนิดที่เอกชนไม่ควรทำตาม

ในกรณีที่สมรรถภาพของโรงงานอุตสาหกรรมหาไม่โดยกำเนิด แต่โรงงานนั้น ๆ มีแววที่จะเจริญได้เอง ถ้าได้รับการส่งเสริมกระตุ้นในขั้นแรกภายในขอบเขตและเวลาอันจำกัด รัฐบาลก็มีหน้าที่ที่จะช่วยส่งเสริมดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งพวกเราทั้งหลายทราบกันดีอยู่แล้วเนื่องในงานของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม

ข้อที่ควรย้ำก็คือ ควรสำรวจให้แน่เสียก่อนว่าจะมีแนว ถ้าไม่มีแนวจริงแล้ว คือส่งเสริมมาได้แล้ว ๕ ปี งตการส่งเสริมบับ ก็ล้มบับ เช่นนี้ไม่พึงกระทำ ในกรณีที่เราแน่ใจแล้วว่าควรส่งเสริม อะไรเล่าเป็นข้อที่ควรกังวลเป็นอย่างมากในวงการส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยในขณะนี้ ผมเห็นว่าข้อกังวลสำคัญมีอยู่ ๓ ประการ คือ (ก) การจัดความสะดวกในท่าเลอุตสาหกรรม (ข) แรงงาน และ (ค) การเงิน

ความสะดวกพื้นฐานสำหรับส่งเสริมอุตสาหกรรมนั้น ได้แก่ ถนนและทางน้ำสำหรับการขนส่งวัตถุดิบและผลิตผลสำเร็จรูป น้ำสำหรับกรรมวิธีการผลิตพลังไฟฟ้าถูก ๆ เพื่อให้ต้นทุนต่ำ โทรศัพท์สำหรับติดต่อทางธุรกิจ และความสะดวกในการใช้ที่ดิน เป็นต้น การอำนวยความสะดวกให้มีนิคมอุตสาหกรรมขึ้น มีสิ่งอุปกรณ์เหล่านี้พร้อมสรรพยังไม่ปรากฏผลประจักษ์ประการใด ที่ดินซึ่งกระทรวงอุตสาหกรรมจะจัดสรรให้ที่บางชัน มีนบุรี แม้จะได้มติคณะรัฐมนตรีสนับสนุน ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีหน่วยราชการรัฐวิสาหกิจให้ความสนับสนุนรวดเร็วสมบูรณ์ แม้แต่โรงงานที่ไปตั้งแล้วที่สมุทรปราการ ทั้งสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่นนทบุรี สมุทรสาคร หรือปทุมธานี ก็ยังขาดความสนับสนุนในด้านบริการโทรศัพท์ เป็นต้น

เรื่องแรงงานภูมิและแรงงานช่างฝีมือ เป็นปัญหาระยะสั้นและระยะยาว กรมแรงงานได้เริ่มแก้ปัญหาระยะสั้นแล้ว ยังไม่ปรากฏผลแน่ชัดว่าจะได้ผลดีร้ายประการใด แต่พวกเราทั้งหลายทั้งทางราชการและเอกชนควรเอาใจช่วยสนับสนุนให้เกิดผลดีจึงได้ ปัญหาระยะยาวนั้นขึ้นอยู่กับกำเนินการดำเนินราชการของกระทรวงศึกษาธิการเป็นใหญ่ เมื่อเราได้วิงวอนหลังปัญหาหลายปีแล้ว จะวิงให้ทันได้ ต้องใช้พลังพิเศษและความพยายามเป็นพิเศษ

เรื่องการเงิน เป็นเรื่องที่รัฐบาลและธนาคารกลางกับสถาบันการเงินอื่น ๆ จะต้องดำเนินการสนับสนุนอีกมาก การสนับสนุนทางการเงินนี้มีปัญหากว้างขวางเกินไปกว่าเรื่องหาเงินมาให้กู้ยืมอย่างเดียว เพราะวิธีการที่ดีที่สุดนั้นจะต้องพยายามให้เกิดตลาดเงินทุนขึ้น ทั้งตลาดเงินระยะสั้นและตลาดเงินทุนระยะยาวประเภทหุ้นและหุ้นกู้ด้วย ตลาดเงินทุนจะเกิดขึ้นได้ดีก็ต้องอาศัยกรอบกฎหมายอันรัดกุมและทันสมัยว่าด้วยว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัท และการควบคุมพอสมควรโดยเจ้าพนักงานกระทรวงเศรษฐกิจ การจัดข้อก้งวลนี้ควรดำเนินไปโดยเร็ว

เกี่ยวกับสมรรถภาพของอุตสาหกรรมนี้ มีข้อค้างอีกข้อหนึ่งคือ การกระจายโรงงานอุตสาหกรรมออกไปสู่ชนบท เพื่อชะลอการเติบโตของพระนครให้อยู่ในขอบเขตอันสมควร และเพื่อสนับสนุนชาวชนบทให้มีทางทำมาหากินมากขึ้น นโยบายนี้เป็นนโยบายสังคมที่ดี ควรใช้ความพยายามดำเนินการให้ได้ผล แม้จะเสียทางเศรษฐกิจบ้างในขั้นต้น รัฐบาลก็ควรยอมเป็นผู้เสีย กล่าวคือ จะต้องให้ผู้ประกอบการได้รับประโยชน์เอกลิทธิมากขึ้นและนานกว่าปกติ จะต้องช่วยสนับสนุนให้มีถนน การขนส่ง พลังงาน และน้ำสมบูรณ์และถูกเทียบเคียงได้กับในบริเวณใกล้เคียงพระนคร

อุตสาหกรรมบางประเภทจะมีสมรรถภาพได้ก็ต้องมีตลาดใหญ่พอสมควร ต้องมีลูกค้าที่มีเงินซื้อสินค้ามากพอ ในกรณีเช่นนี้เราจำเป็นจะต้องมองเลียรชอาณาเขตออกไป ความตกลงกับประเทศข้างเคียงในการวางโครงการอุตสาหกรรมการร่วมทุนดำเนินการ และการจัดการด้านตลาดและภาษีอากร ถ้อยที่อาศัยกันเพื่อให้โรงงานประเภทนี้ได้อาศัยลูกค้าหลาย ๆ ประเทศรวมกัน ก็จะมีผลดียิ่งแก่ทุกประเทศที่ร่วมมือกัน

ความยุติธรรม

การบริหารราชการแผ่นดินต้องยึดหลักยุติธรรมในสังคมฉันใด การพัฒนาอุตสาหกรรมก็จะต้องเว้นจากหลักยุติธรรมมิได้ฉันนั้นเท่าที่ได้กล่าวมาในข้อต่าง ๆ ข้างต้นนี้ ก็ได้คำนึงถึงความยุติธรรมแก่ผู้ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคซึ่งมีสิทธิที่จะซื้อของดีและราคาถูก กับได้คำนึงถึงความยุติธรรมแก่ผู้ผลิต ซึ่งควรจะได้โอกาสทำกำไรพอควรโดยปราศจากการรบกวนจากสุนัขหรือสัตว์ประเภทอื่น ๆ กับได้รับความสนับสนุนให้ตั้งตัวได้

ปัญหาเกี่ยวกับความยุติธรรมในสังคมประเด็นต่อไปได้แก่ค่าจ้างแรงงานและสวัสดิภาพในการทำงาน “เมืองไทยเรานี้เป็นเมืองพระนายจ้างมักจะดูแลลูกจ้างเสมือนลูกหลาน และรัฐบาลก็เอาใจใส่ให้สวัสดิภาพแก่กรรมกร” แม้ว่าที่กล่าวมานี้จะเป็นจริงในทุกกรณี (ซึ่งน่าสงสัย) ก็ยังไม่เป็นการเพียงพอ การปกครองแบบพ่อปกครองลูกหลานนั้นพ้นสมัย เพราะลูกหลานโตแล้ว คำว่าปกครองนั้นยังหมายความว่าเขายังคำศิระชะอยู่ จะให้อะไรก็ได้ ไม่ให้ก็ได้ อย่าเถียงเลย ฉะนั้นผมเข้าใจว่า ในไม่ช้าเราจำเป็นที่จะมีสหบาลกรรมกรขึ้น เพื่อรักษาประโยชน์ของกรรมกรเอง ที่ใช้คำว่าจำเป็นนั้นก็เพราะว่าถ้าเราไม่จัดให้มีขึ้นโดยเปิดเผย เหตุการณ์ก็จะบังคับให้เกิดมีขึ้นโดยทางลับ และถ้าเป็นเรื่องลับแล้วอันตรายและข้อเสียหายจะมีเป็นทวีคูณ

การมีสหบาลกรรมกรขึ้นนั้นมีข้อเสียหายอยู่หลายอย่าง เปรียบกับสภาพปัจจุบัน กล่าวคือ ค่าจ้างอาจจะแพงขึ้น ทำให้ต้นทุนสูงขึ้น และอาจจะมีการยุบสงเสริมต่าง ๆ นานา แต่ทั้งนี้ผมคิดว่าต้องหักใจว่าเป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นข้อสำคัญ กรรมกรแต่ละคนก็มีศักดิ์ศรีเป็นมนุษย์ ต้องเสียภาษี ต้องกินข้าว เลี้ยงลูกเมียเท่า ๆ กับนายห้างเหมือนกัน ข้อที่

พวกเราควรจะพยายามให้เกิดขึ้นก็คือ กฎหมายที่ทำให้ความชอบธรรมแก่ ลูกจ้างและนายจ้างทั้งสองฝ่าย และพยายามให้รัฐบาลลงทุนสร้างแรงงาน ที่มีฝีมือและสติปัญญาดีพอสมควร ถึงจะจ้างแพงหน่อยก็กลับมีผลให้มีสมรรถภาพและมีช่องทางให้ต้นทุนกลับลดลงได้

ทีนี้จะกล่าวถึงความยุติธรรมระหว่างผู้ประกอบการอุตสาหกรรมด้วยกัน ความยุติธรรมนี้จะเกิดขึ้นในเมื่อมีการเอาัดเอาเปรียบกัน แข่งขันกันโดยไม่เสมอภาค มีการหลีกเลี่ยงภาษีอากรกัน เป็นต้น ความยุติธรรมดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ง่ายขึ้นถ้ามีการวิ่งเต้นกัน ถ้าคนอื่นเขาวิ่งเต้นกันแล้วเราไม่วิ่งเต้น เราก็ต้องเสียเปรียบวันยังค่ำ ถ้าแข่งขันกันวิ่งเต้น ก็ยังแก้ไม่สำเร็จนั้นแหละ เพราะบางคนเกิดมาวิ่งเต้นเก่งกว่าบางคน แล้วถ้าวิ่งไปวิ่งมา ต้นทุนมันก็ต้องสูงกันทั่วหน้า ชัดกับหลักสมรรถภาพอีก

ข้อนี้ผมคิดว่าวิธีแก้ส่วนหนึ่งอยู่ที่ท่านนักประกอบการอุตสาหกรรมเอง อีกส่วนหนึ่งอยู่ที่ระบบการปกครองบ้านเมือง ซึ่งท่านก็อาจจะช่วยด้วยได้เหมือนกัน ส่วนที่อยู่กับท่านนั้นก็คือควรจะใช้สมาคมของท่านนี้ให้เป็นประโยชน์ สนับสนุนให้สมาคมเป็นกลาง และมีกิตติคุณ อำนาจหน้าที่จะเจรจาเป็นทางการกับรัฐบาลร่วมกันโดยเปิดเผย หรืออีกนัยหนึ่ง ให้มีการเจรจากับรัฐบาลเพียงช่องเดียวคือผ่านทางสมาคม และผลของการเจรจาต้องเป็นไปโดยเปิดเผย เพื่อมิให้เกิดความข้องใจในหมู่สมาชิกว่าใครจะหักหลังใคร

ส่วนระบบการปกครองบ้านเมืองนั้น ท่านทั้งหลายก็อาจจะช่วยได้เหมือนกัน เช่น การอาศัยชื่อผู้ทรงอิทธิพลมาประกอบการค้าการอุตสาหกรรมนั้น ผมจำได้ว่าในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญไม่มีผู้ใดสนับสนุนว่าเป็นของดี เพียงแต่ส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรอยู่ในรัฐธรรมนูญ

ควรอยู่ในกฎหมายธรรมดา ฉะนั้น ผมใคร่จะเสนอว่า สมาคมของท่าน และสมาคมการค้าอื่น ๆ ควรจะเริ่มพิจารณาเสียแต่เดี๋ยวนี้ว่า ควรจะมีกฎหมายอย่างไรที่จะกำหนดมารยาทของนักการเมือง ข้าราชการผู้ใหญ่ และนักอุตสาหกรรมนักพาณิชย์กรรม ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ป้องกันการทุจริตการวิ่งเต้นอันไม่สมควรได้ ถ้าท่านทำได้เช่นนี้ นอกจากจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในหมู่คณะของท่านแล้ว ท่านยังจะทำบุญคุณให้แก่ประชาชนทั้งชาติในปัจจุบันและอนาคตกาลด้วย

สรุปที่ผมได้กล่าวมาตอนท้ายนี้ก็คือ ใครจะขอให้ท่านโดยสมาคมอุตสาหกรรมไทยมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดและเปิดเผยโดยชอบธรรมกับรัฐบาล และเอาใจใส่พยายามให้ระบบการปกครอง การค้า การอุตสาหกรรมของประเทศ เป็นไปโดยชอบธรรม มีกฎหมายสนับสนุน และสามารถป้องกันการวิ่งเต้นเพื่อประโยชน์ส่วนตัว และเป็นการป้องกันการทุจริตต่อหน้าที่ของข้าราชการทั้งการเมืองและประจำด้วย